

Tekst: Joost Vermeulen

◀ Het 'Mausoleum van Theron' bij Agrigento op Sicilië, een Romeins monument ter herinnering aan gesneuvelde Romeinse soldaten bij de eerste Punische oorlog? (FOTO: RÉNIE VAN DER PUTTE)

oorlog in de herinnering en in de geschiedenisboekjes voortdurend overschaduwd door de iconische gebeurtenissen uit de twee latere oorlogen tussen Carthago en Rome, namelijk Hannibals legendarische tocht met olifanten over de Alpen uit de tweede en de totale verwoesting van Carthago uit de derde Punische oorlog.

Macht over Middellandse Zee

Dat de eerste Punische oorlog vooral ging over wie er uiteindelijk de macht had over de Middellandse zee blijkt direct uit het feit dat de strijd zich voor een belangrijk deel op en rondom Sicilië heeft afgespeeld. Dit eiland vormde voor beide partijen niet alleen een strategisch belangrijk bezit. Het eiland leverde ook een aanzienlijke bijdrage aan de graanvoorziening. Tot het moment waarop Rome Egypte zou veroveren (ruim twee eeuwen later) was Rome voor een belangrijk deel afhankelijk van het graan van Sicilië om de groeiende stedelijke bevolking van Rome te kunnen voeden. Datzelfde gold, zij het in iets mindere mate, voor Carthago.

Over de directe aanleiding tot deze oorlog zijn de meningen onder historici nog steeds verdeeld. Zo menen sommigen dat de Romeinse 'aard' - agressief en gericht op expansie - de belangrijkste factor was. Anderen hechten meer waarde aan sociaal-economische factoren zoals toenemende welvaart en steeds intensievere onderlinge contacten. Contacten die onvermijdelijk tot conflicten leidden. Volgens deze gedachtenlijn ging de eerste Punische oorlog (en dus ook de tweede en de derde die het logische gevolg waren van de uitkomst van de eerste) uiteindelijk over de vraag wie deze door economische motieven gedreven competitie zou winnen. En daardoor de hegemonie over de Middellandse zee zou krijgen.

De Vergeten Oorlog

Over deze oorlog (inclusief de voorgeschiedenis en de lange nasleep) schreef Jona Lendering het boek: *'De vergeten oorlog. De strijd tussen Rome en Karthago'* (Lendering schrijft de naam van de stad consequent

De eerste, vergeten, Punische Oorlog

In de literatuur staat het bekend als het Mausoleum van Theron, de dictator die in de vijfde eeuw voor onze jaartelling heerste over Agragas, de belangrijkste antieke stad op de zuidkust van Sicilië. Veel waarschijnlijker is het echter dat dit robuuste monument, dat niet ver verwijderd ligt van de tempel van Apollo - een van de vijf grote antieke tempels die Agragas (het huidige Agrigento) omringen - een Romeins monument betreft. Het zou opgericht zijn ter herinnering aan de vele duizenden Romeinse soldaten die tijdens de belegering van die stad, (262-261 v.Chr., ten tijde van de eerste Punische oorlog) sneuvelen. Die oorlog duurde van 264-241 v.Chr. en was de eerste van in totaal drie oorlogen die Rome uitvocht met Carthago, de belangrijkste Phoenicische stadstaat. Het was niet alleen veruit de langdurigste en bloedigste oorlog die de Romeinen met een tegenstander voerden, maar ook een oorlog die zowel in cultureel als in politiek opzicht bepalend

is geweest voor de loop van de geschiedenis. Allereerst zorgde de Romeinse overwinning ervoor dat de laatste stadstaten op het Italische schiereiland zich definitief bij Rome aansloten. Ook zette het Rome als een echte zeemacht op de kaart. Zo werd de eerste grote Romeinse vloot pas gebouwd in 261. Aanleiding daarvoor vormde de regelmatigige Carthaagse aanvallen vanuit zee op de Tyrreense kuststeden. De oorlog met Carthago leidde ook tot de herstructurering van het Romeinse leger, waardoor aan het einde van de oorlog niet langer de consul van dat jaar tevens de aanvoerder was van de troepen, maar er een zogeheten proconsul werd benoemd die de troepen gedurende langere tijd kon aanvoeren. En in cultureel opzicht betekende de uiteindelijke Romeinse overwinning dat hun cultuur met de daarin opgenomen sterke Griekse invloed leidend werd in het hele Middellandse zeebekken. En later ook in grote delen van Noord- en West-Europa. Desondanks wordt deze eerste Punische

Auteur: Jona Lendering
Titel: De vergeten oorlog. De strijd tussen Rome en Karthago
Uitgeverij: Uitgeverij Omnibook, Utrecht 2022
ISBN: 9789401918640
Prijs: € 20.

met een K; in dit artikel gebruik ik de meer gebruikelijke spellingswijze met een C). Ondanks de enorme hoeveelheid aan gebeurtenissen – het aantal veldslagen, zeemanoeuvres en belegeringen die in die ruim twintig jaar plaatsvonden zijn nauwelijks te tellen - is Lendering in staat gebleken het geheel leesbaar te houden. Dat is des te meer in hem te prijzen omdat veel van de gebeurtenissen uiterst chaotisch zijn verlopen en de exacte informatie schaars is. Van de meeste slagen staat de uitkomst weliswaar vast maar hoe die tot stand kwam of wat er precies gebeurde, dat is vaak onduidelijk.

Lendering maakt, en niet voor het eerst - het is een thema dat in veel van zijn boeken terugkeert - telkens helder wat we weten en vooral ook wat we niet weten. Of, zoals hij zelf steeds zegt: 'Niet kunnen weten'. Wat Lendering ook duidelijk maakt is dat we zelfs contemporaine, Romeinse bronnen met voorzichtigheid moeten benaderen. Want: 'Zij schreven het niet voor ons maar voor hun tijd en met bedoelingen die voor ons soms niet meer te doorgronden zijn.' Interessant, en in veel andere studies over dit onderwerp onderbelicht, is de aandacht die Lendering heeft voor de rol van de Numidiërs. Volgens hem is de alliantie die

RENTANTEN EERSTE PUNISCHE OORLOG

Van de eerste Punische oorlog zijn maar weinig fysieke overblijfselen zichtbaar. Op een aantal plekken op Sicilië, onder meer in Palermo en bij Syracuse, zijn nog restanten van Punische bewoning teruggevonden. Carthago is na de derde Punische oorlog volledig met de grond gelijk gemaakt. In de afgelopen honderd jaar zijn de restanten van die stad voor een klein deel weer teruggevonden. In de wateren rondom Sicilië zijn diverse Romeinse en Carthaagse scheepswrakken aangetroffen. In het museum in Marsala, aan de westkust van Sicilië, zijn twee van de opgedoken bronzen scheepsrammen die aan de voorstevenen werden bevestigd te bezichtigen. In Rome zijn nog enkele monumenten uit die tijd. Zo stamt een deel van de stadsmuur uit die periode (onder meer het deel bij Piazza Albania). Aan het begin van de Via Appia ligt het graf van de familie Cornelius Scipiones. Leden van deze familie speelden een belangrijke rol in deze oorlog. In het Capitolijs Museum is de inscriptie te zien waarin melding gemaakt wordt van de allereerste Romeinse overwinning op zee in 161 v.Chr. De noordelijkste van de tempels op de Torre Argentina, gewijd aan de watergodin Jaturna, is gesticht na de overwinning die Lutatius behaalde bij de Egadische eilanden (waarna Carthago de onderhandelingen begon over de overgave). De belangrijke verbindingsweg tussen Rome en Pisa tenslotte, de Via Aurelia, is aangelegd met geld dat Rome als herstelbetaling aan Carthago had opgelegd.

▲▲ Rome, Piazza Albania, restant van de versterkingsmuur uit 6^e-3^e eeuw v.Chr. (FOTO: CORAL PRESS)

de Romeinen met dit Noord-Afrikaanse volk sloten van essentieel belang geweest voor de uiteindelijke overwinning. De Numidiërs speelden bovendien een grote rol in de nasleep van de oorlog. De bloedige en kostbare strijd tussen Carthago en de Numidiërs over de hegemonie in

delen van Noord-Afrika, die volgde op de terugkeer van de Carthaagse troepen uit Sicilië in 241 v.Chr., maakte dat Carthago zich 'noodgedwongen' ging richten op het Iberische schiereiland (wat later een van de 'aanleidingen' zal vormen tot de tweede Punische oorlog). ◀